

Dette bilag er en del af [undervisningsmaterialet om LGBTI-området til psykologi på eud](#) på emu.dk
 Udarbejdet af LGBT+ Danmark v/ projektleder Andreas Beck Kronborg for Børne- og
 Undervisningsministeriet 2020

Lærervejledning til forløb om LGBTI-området

Psykologi, Den pædagogiske assistentuddannelse, GF2

Forventet tidsforbrug: To lektioner.

Faglige mål (niveau F, E)

Niveau F:

5. Kan identificere og deltage i dialog om forskellige kommunikationsformer, der er bestemt af alder, køn, social og kulturel baggrund, herunder situations- og rollebestemt kommunikation i kendte situationer.

Niveau E:

5. Kan skelne mellem forskellige kommunikationsformer, der er bestemt af alder, køn og social- og kulturel baggrund, herunder situations- og rollebestemt kommunikation.

Læringsmål

Eleverne identificerer, hvilken dialogform, der er gavnlig ifm. med deres arbejde med børn og unge, forældre/værger eller kollega, der har en LGBTI-identitet.

Eleverne indgår i dialog med brug af forskellige kommunikationsformer på baggrund af patientens og/eller kollegers identitet.

Eleverne udviser fortrolighed med situations- og rollebestemt kommunikation i kendte situationer på deres fremtidige arbejde – både over for børn og unge og kolleger.

Introduktion til materialet

Dette undervisningsforløb understøtter elever på Den pædagogiske assistentuddannelse i at imødekomme børn, unge, forældre, værger eller kolleger, der har en LGBTI-identitet, ligesom de vil blive i stand til at reflektere over, hvordan de selv kan spille en positiv rolle for mangfoldighed på deres skole samt på deres fremtidige arbejdsplads.

I institutionen møder de mange forskellige mennesker, der kommer fra alle samfundslag i Danmark. Nogle af de børn og unge, samt forældre, værger og kolleger, som PAU-eleverne møder i fremtiden, vil have en LGBTI-identitet. Folk med en LGBTI-identitet, kommer fra alle samfundslag, uden at deres køn eller seksualitet har en indflydelse på det.

Dette undervisningsforløb fokuserer på elevernes anvendelsesmuligheder for at gøre brug af viden fra forløbet i deres fremtidige praksis.

Materialet består af lidt tekst, så eleverne kan tilegne sig noget baggrundsviden, men mest af alt vil der være øvelser og små videoklip, som du som underviser skal facilitere for klassen.

Denne vejledning har til hensigt at understøtte den facilitering ved at kunne byde ind med perspektiver, som eleverne måske ikke lige selv er opmærksomme på i første omgang.

Meget af materialet (fx film) er hentet fra LGBT+ Danmarks undervisningsmateriale til udskolingstrinnet i grundskolen, kaldt [LARM](#). Derfor kan du opleve, at nogle elever har stiftet bekendtskab med dele af materialet tidligere. Undervisningsmaterialet er dog tilpasset til den pædagogiske assistentuddannelse. Øvelserne, som er tilknyttet filmene, er således anderledes end dem, eleverne eventuelt har lavet i deres grundskoletid.

Forløbet er sat til at vare to lektioner á 45 minutter. Hvis du ikke gennemfører forløbet i en dobbeltlektion, kan du dele Modul nr. 2 i to dele.

Progression i forløbet

Forløbet starter med et første modul, der har til hensigt at indføre dine elever i LGBTI-området og give dem en forståelse for, hvad der kan være på spil for LGBTI-personer samt hvilke erfaringer LGBTI-personer kan have.

Andet modul adresserer dine elevers kommende praksis. Her anvender de deres viden fra første modul og omsætter det til kompetencer i praksisnære situationer. Du kan fravælge nogle af opgaverne i modulerne, hvis du enten vurderer at der ikke er tid til dem, eller at dine elever motiveres af at dykke nærmere ned i et par af spørgsmålene.

Kort om Modul 1

Introduktion til forståelse af kønsnormer og normer for seksuelle orienteringer.

Da elever på erhvervsuddannelser kommer med vidt forskellige baggrunde og en relativ stor aldersspredning med de forskellige faglige ressourcer dette kan foranledige, er modul 1 et grundlæggende modul, der skal give eleverne mulighed for at reflektere over, hvor ofte man møder disse normer i sin dagligdag – og ikke mindst, hvor tidligt man kultiveres ind i dem.

Målet med modulet er, at eleverne reflekterer over, hvorfor fx legekøkkener, lege-make-up og perleplader er kategoriseret under 'pigelegetøj', mens drengelegetøj ofte lægger op til håndværker-lege, superhelte, etc. Det er vores erfaring, at legetøj (og deraf opdragelsesidealer, normative forventninger, etc.) fungerer rigtig godt til at give personer, som måske ikke har haft det perspektiv i deres liv tidligere, en slags aha-oplevelse, som manifesterer sig og optimerer en læring, de senere kan trække på. Et læringselement her er derfor også at adressere sin viden på egen situation, som elev på deres erhvervsuddannelse i tilknytning til minoritetskategorier i et LGBTQ+-perspektiv.

Normer for køn og seksuel orientering er allestedsnærværende og de refleksioner disse spørgsmål giver, øger elevernes bevidsthed om disse og søger at optimere deres forståelsesramme for, hvordan alle dels bryder med disse i varierende grad, dels er underlagt dem.

Materialet kan ikke behandle alle minoritetskategorier eller -variabler på den afsatte tid, så her tjener det som et supplement, og måske forståelsesramme til andre fag. Dermed lægger sidste del af modul 1 op til elevernes egen rolle og agens som borger.

Du kan med fordel orientere dig i denne rapport fra Institut for Menneskerettigheder: [Minoritetskøn på erhvervsuddannelserne](#).

Kort om modul 2

LGBTI-personer i elevernes kommende profession

Modul 2 behandler elevernes direkte møde med LGBTI-personer i deres profession. Forståelse for nødvendigheden af det, kommer fra det første moduler, hvor de har reflekteret over 1) hvor udbredt normative forståelser ifht. køn og seksuel orientering er og 2) hvordan de selv er påvirket af disse.

Modul 2 giver ikke en decideret og præcis handleplan til, hvordan rolle- og situationsbestemte kommunikationsformer skal anvendes i praksis (det kan nemlig ikke lade sig gøre), men er nærmere et kompetencesæt til at indgå i dialoger, vise forståelse for individet og derefter tilrette sin kommunikationsform til det specifikke individ igennem relationen.

Modulet placerer sig med et gennemgående læringsperspektiv på køn, som eleverne kan bruge i mange af de andre fag, de har på deres uddannelse, hvormed de således kan have dette i baghovedet hver gang de laver lærings- og udviklingsforløb for børn i deres kommende profession. På den måde bliver deres læring i dette uvm-materiale en tværgående kompetence.

Underviserens forberedelse til modul 1

Forberedelse til første halvdel af modul 1: Introduktion til forståelse af kønsnormer og normer for seksuelle orienteringer

- Orienter dig i ordbogen over LGBTI-begreber, så du kan understøtte elevernes arbejde med opgaverne. Du kan finde den her:
 - Om køn: <http://lgbt.dk/ordbog/koensidentiteter-og-koensforstaaelser/>
 - Om seksualiteter: <http://lgbt.dk/ordbog/seksuel-orientering/>
 - Om romantisk tiltrækning: <http://lgbt.dk/ordbog/romantisk-orientering/>
- Gennemblæs gerne et af de nedenstående eventyr, så du har reflekteret over, hvor kønnet spiller en rolle i beskrivelserne af figurerne.
 - 'Fyrtøjet':**
 - Hvorfor er soldaten hankøn?
 - Hvorfor bliver prinsessen bortført og ikke mindst;
 - Hvorfor gør hun ikke modstand mod at blive kysset på af soldaten?*

'Tornerose':

- Hvorfor er det en prinsesse, der skal passes på?
- Hvorfor er prinsen frelseren, når de 100 år alligevel var gået?

'Prinsessen på ærten':

- Hvorfor er det prinsen, der drager på eventyr?
- Hvorfor kan han vælge og vrage mellem prinsesserne, for at finde en 'rigtig' prinsesse?
- Hvorfor er det prinsessen, der skal bevise sit værd – og hvorfor viser hun sit værd ved at være særlig sensitiv over for noget ukomfortabelt?

Det binære kønssystem og biologisk forståelsesramme

For personer, der bryder med normer for køn og seksuel orientering, opleves det binære kønssystem og en biologisk forståelsesramme ofte undertrykkende, da det usynliggør deres

identitet. Teksten herunder er et perspektiv på, hvordan disse forståelser influerer på personer, der ikke lever op til normerne.

Forståelsen af køn ud fra biologi har historisk set været den mest udbredte og tager udgangspunkt i de biologiske sammensætninger af hhv. maskuline og feminine kroppe, som defineres ud fra to køn, der forstås som binære – hinandens modsætninger, der er ment til at supplere hinanden fra naturens side. Denne forståelse har flere gange været grundlaget for den foretrukne argumentationsrække for majoritetens magtbeføjelser og/eller privilegier i et samfund. Og med den, kan vi se, at fx kvinder faktisk også har været minoriseret historisk.

Det gælder fx ved stemmeretten i 1915, hvor (særligt) mænd modargumenterede, at kvinders hjerner ikke kunne håndtere samfundsemner og politiske overvejelser. Det var bedst, de blev hjemme og passede børnene, hvilket biologien foreskrev, idet man havde en forståelse af, at kvinders kognitive evner centrerede sig om et omsorgsgen; de var bedst til børneopdragelse og husførelse. Det er også tankevækkende, at flere historiebøger beskriver kampen om kvinders stemmeret med at de "fik" den i 1915. Hvem var så venlig at "give" dem stemmeret? De kæmpede sig selvfølgelig selv til den. At beskrive det, som at de "fik" stemmeret i 1915 er en negligering af den kamp, progressive kræfter (både mænd og kvinder) udkæmpede op til udvidelsen af stemmeretten.

Den biologiske forståelsesramme har også betydning for børn, idet den skaber forventninger til, hvad ens barn ville kunne lide, fx alt fra farver til tøj og legetøj til præstationer i skolen og ens fritidsaktiviteter. Kommende forældre, bedsteforældre osv. får forventninger til uddannelse, drømme, kærester, børn, osv. Kort sagt, det gode voksenliv, hvilket teoretikeren Judith Butler første gang omtale i sin bog "Gender trouble" i 90'erne: Hendes eksempel var netop, at vordende forældre gerne maler børneværelset i "kønsbestemte farver", køber bestemt spædbarnstøj, osv. mens de venter sig.

Kigger vi mere overordnet på forståelsesrammen, bliver det også tydeligt, at selv i majoriteten, er der forskel på, hvordan man definerer sig selv og at flere i varierende grader bryder med normer for køn og seksuel orientering. Sådan helt hårdt opstillet, bøvl er vi stadig i det moderne samfund med disse normer relateret til forståelsen af det binære kønssystem – og som kommer til udtryk fx på arbejdsmarkedet ift. ligeløn, barsel, demokrati (færre kvinder i politik og ledelsesgange). Vi forbinder fx disse ord med det maskuline og andre med feminine:

1) Maskuline (pengemager, kold, aktiv handlende, politikinteresseret etc).

2) Feminine (omsorgsfuld, varm, børneinteresseret / skruk (begreb om høns, hvormed man igen fokuserer på deres omsorgsgen), etc).

Forberedelse til anden halvdel af modul 1: Minoriteter og majoriteter; normer på elevens uddannelse

I denne del af modulet, arbejder eleverne med minoritets- og majoritetsbegrebet, og gør sig overvejelser om, hvad forskellige majoritetsnormer betyder for minoritetsgrupper på deres skole – set fra et LGBTQ+ perspektiv. De skal også arbejde med, hvordan selv kan spille en aktiv positiv rolle for mangfoldigheden på skolen. Modulet fremmer således en mere generel

forståelse af normers negative påvirkninger. Husk på, at der allerede er mange af dine elever, der bryder med normer; både de normer, man kan se, og dem, man ikke kan se.

Derfor kan det være en god idé at orientere dig som underviser i forskellige normative forskrifter for udseende, identitet og adfærd. Nedenstående er oplistet majoritetsnormer. De er hentet fra LARM-undervisningsmaterialet: https://larmlgbt.dk/img/laerervejledning_pdf.pdf.

Eksempler på normer:

Hvidhedsnorm, cis-heteronorm, kernefamilienorm, normen om at kroppe er funktionelle og uden fysiske eller mentale handicap, aldersnormer, krops- og skønhedsnormer, alkoholnormer, norm om kristendom/kulturkristendom, danskhedsnorm.

Eksempler på minoriteter:

1. Kvinder; fx kvinder i 'mandefag', kvinder i politiske udvalg, kvinde som køn.
2. Religiøse personer, som bryder med den kulturkristne norm i Danmark; fx muslimer og jøder.
3. Personer med funktionsvariationer/handicap; fx kørestolsbrugere, personer med angst og depression, personer med kroniske smerter eller sygdomme.
4. Flygtninge, immigranter og andre; som fx ikke har samme juridiske og sociale rettigheder som personer med dansk statsborgerskab.
5. LGBT + personer; herunder ikke-binære transpersoner, interkønnede, aseksuelle, queerpersoner m.m.
6. Racegjorte ikke-hvide personer med brun/ mørk/sort hudfarve.

Eksempler på majoriteters privilegier:

- Oplever at de nemt passer ind i situationer og steder.
- Genkender sig selv i medier, film, sange, reklamer og aviser.
- Genkender sig selv i politiske debatter og indlæg.
- Kan fysisk komme ind i offentlige og private bygninger, rum og kultursteder.
- Er i mindre risiko for overfald, forskelsbehandling, krænkelser og usynliggørelse.
- Har større chancer for at få et job og avancere.
- Bliver lyttet til og respekteret - bliver valgt først.
- Har mulighed for at værdisætte andre og dømme andre ude eller inde.
- Har kontrol over egen situation og flere valgmuligheder.
- Kan gøre en stor forskel for og med minoriserede personer ved at være tydelige allierede og ved aktivt at ændre på normer og rettigheder, så de kommer flere mennesker til gode.

N.B.: Nogle minoriteter, kan i varierende grad have majoritetsprivilegier, og ikke alle majoritetsidentiteter oplever alle oplyste privilegier.

Ændringsforslag til at gøre uddannelsen mere mangfoldig:

Dine elever skal komme med ændringsforslag til, hvordan man kan gøre deres uddannelse og skole mere mangfoldig. Her er nogle bud, som du kan supplere med:

1) **Skolen:**

- Hvor og hvordan rekrutterer man?
 - a) Fx: Hvordan ser personer på en plakat ud ift. hudfarve, påklædning, etc.
 - b) Hvor laver man reklame for uddannelsen?
 - c) Har skolen en mangfoldighedspolitik? Er den synlig for eleverne?

2) **Elever:**

- a) Hvordan italesætter man sine medstuderende (fx os/dem-retorik)?
- b) Hvilken adfærd har man selv, for at signalere, man går på skolen?
- c) Klassen kan arbejde med at udvikle en "Go' stil"-aftale, så de altid mindes om, hvad der er blevet aftalt. Inspiration i LARM-vejledning.

Inspiration til en "Go' stil"-aftale

- Vi værdsætter, at vi er forskellige
- Vi deltager, så godt vi hver især kan
- Vi siger fra overfor nedsættende kommentarer og ord
- Vi lytter til hinanden
- Vi griner med hinanden (ikke af hinanden)
- Vi støtter op om hinanden
- Vi undgår at sladre og tale grimt til og om hinanden
- Vi udleverer ikke private detaljer om os selv, hinanden eller andre
- Vi respekterer andre – både dem, der er til stede og dem, der ikke er

I forbindelse med afvikling af forløbet kan det være en god idé at gøre det tydeligt, hvad det vil sige at krænke og forskelsbehandle. Her er definitionerne:

At krænke: At krænke betyder at såre, skade eller overskride andres grænser. Enten personligt, voldeligt og/eller seksuelt.

At forskelsbehandle: At forskelsbehandle er at behandle folk dårligere end man ville behandle andre, på grund af deres identitet, fx køn, seksuel orientering, alder, etnicitet, religion.

Om forskel på udsagnene "der er plads til alle på vores skole" og "alle føler, de hører til her på skolen":

Vi har alle behov for at føle, at vi hører til – som er det modsatte af at passe ind. Når man hører til, så slapper man af og mærker, at man er ønsket og kan være sig selv. Når man passer ind, så gør man alt, hvad man kan for at lade som om, man er en anden, end den man er, for at leve op til andres forventninger til én. Når man passer ind, så er det oftest på

majoritetens præmisser; dvs., man opfører sig, ser ud og synes det, som man kan mærke og se har en værdi i en gruppe.

Det kan være en fordel, fremhæve for eleverne, at hvis bestemt type normer kan være fremherskende på en arbejdsplads, hvilket kan betyde andre ikke oplever et positivt tilhørsforhold.

Læringsaktiviteter Modul 1, første halvdel

Introduktion til forståelse af kønsnormer og normer for seksuelle orienteringer

1. **Vis filmen:** "Hvad er køn og seksuel orientering?" (I kan finde den her: <https://larmlgbt.dk/material>).
2. Eleverne inddelles i grupper af passende størrelse og arbejder med følgende opgaver:
 - **Google 'legetøj'** og find eksempler på legetøj, der er hhv. kønsneutral, kategoriseret som pigelegetøj og drengelegetøj.
 - Notér, hvad der kategoriseret som 'drengelegetøj' og 'pigelegetøj'. Hvilken type lege lægger det op til – og hvad siger det om vores forestillinger om, hvad hhv. piger og drenge kan lide at lege med? Hvor meget 'kønsneutralt' legetøj fandt I?
3. Oplister ord, I kender for forskellige seksualiteter og kønsidentiteter.
Inspiration: I kan finde en del definitioner her: <https://lgbtungdom.dk/usede-bogstaver-i-lgbtq> og på LGBT+ Ungdoms Instagram-profil: [lgbt_ungdom](https://www.instagram.com/lgbt_ungdom). Se fx opslag den 27. juli 2020, 20. juli 2020 og 15. juni 2020.
4. Beskriv sammen, hvad der er forskellen på kønsidentiteter og seksuel orientering?
5. Præsenter jeres arbejde for klassen og diskutér i plenum, hvorfor vi forbinder nogle ord med noget maskulint, og andre ord med noget feminint. Vurder efterfølgende, hvilke ord I forbinder med de seksualiteter og de kønsidentiteter, I har fundet.
6. **Eventyr.** Overvej, om det er ord, der bruges i eventyr til at beskrive fx prinser og prinsesser.
 Læs eventuelt et eventyr op i klassen og noter, hver gang et ord beskriver (adjektiv/tillægsord) hhv. prinsen, prinsessen, kongen eller dronningen. Kig fx i Tornerose; Fyrtøjet; Prinsessen på ærten.

Læringsaktiviteter Modul 1, anden halvdel

Minoriteter og majoriteter; normer på din uddannelse

1. Se filmen: "Normer og rettigheder". (I kan finde den her: <https://larmlgbt.dk/material>).
2. Gruppeøvelse:
 - Oplever du, at forståelser af køn og seksuel orientering påvirker dig i din hverdag, eller ved større beslutninger. Fx grunde til at du valgte netop det her studie, eller din relation til andre (venner, familie, eller medstuderende)?
 - Med udgangspunkt i din egen uddannelse, laver du en liste over, hvem der er færrest af på skolen (en minoritet).
3. Diskussion i plenum:
 - Hvad kan være grunden til, at netop de befolkningsgrupper er en minoritet på vores uddannelse? På vores skole?
 - Hvad kan I foreslå, der skal til for at ændre på det? Lav en liste med to kolonner: 1) Hvad kan skolen gøre? 2) Hvad kan vi selv gøre?
 - Udarbejd en "God stil"-aftale. Overvej forskellen mellem betydningen af "der er plads til alle på vores skole" og "alle føler de hører til her på skolen".

Underviserens forberedelse til modul 2

I dette modul sætter eleverne deres nytilegnede viden fra deres analysearbejde og refleksioner i de to foregående moduler i spil ift. deres fremtidige profession. Det vil sige, at de i dette modul skal arbejde med, hvordan de vil indgå i situations- og rollebestemt kommunikation i kendte situationer i praksis.

Det handler bl.a. om, at øve sig i kønsneutrale sætninger.

Kønsneutrale sætninger handler fx om at undgå brugen af 'piger' og 'drengene'. Et eksempel kunne være, at man undlader at sige;

"Alle piger går lige over til væggen, og drengene går hen til døren".

I stedet kunne man sige:

"Alle dem med langt hår går over til væggen"

"Alle dem, der har blå bukser på i dag, går over til døren"

Et andet eksempel kunne være, at man undlader at sige:

"Godmorgen piger og drenge"

I stedet kunne man sige:

"Godmorgen, alle sammen"

"Godmorgen, kære børn"

Ifht. øvelsen med at læse et eventyr i kønsneutrale sætninger, handler det fx om, at man undlader kønnede pronomener (han/hun/ham/hende), men i stedet bruger kønsneutrale (de/dem/deres, den/den/dens, det/det/dets). Man kan også undlade ord som 'konge', 'dronning', 'prins' og 'prinsesse', som ofte knyttes til køn. Eleverne kan finde ord, som kan stå i stedet.

Overvejelser om indretning og aktiviteter i institutionen

I forhold til indretning handler det om at overveje mulighederne for børnene i fx en daginstitution, for at finde rum til fordybelse/ro og rum til mere fysiske aktiviteter som fx balancegang/forhindringsløb. Og så handler det om at man tilbyder alle børnene at deltage i aktiviteterne uanset deres køn.

Opmærksomhedspunkter ifm. kollega og forældre-/væрге samarbejder

I forhold til forældre-/væрге samarbejder handler det om fokus på barnets tarv og dets mulighed for udvikling af et sundt selvforhold. Derfor handler det om, at holde fokus på barnets ønsker og behov for at udtrykke sig – og anderkende det for disse behov. Om det er noget, barnet bliver ved med, kan man ikke vide, men det vigtige er, at anerkende barnet for at give udtryk for det. Det kan være en idé at informere dine elever om, at der findes organisationer der arbejder specifikt med området og som kan hjælpe. Det er fx Foreningen til Støtte for Transkønnede Børn (FSTB) og LGBT+ Danmark.

I forhold til kollega-samarbejder handler det om, at man undlader at give det overopmærksomhed, eller at man negligerer deres identiteter. Det kan man med fordel gøre ved at undlade upassende kommentarer eller jokes.

Læringsaktiviteter i modul 2

Køn, krop og identitet: arbejdet i den pædagogiske praksis

1. Se filmen: "Nors Fortælling". (I kan finde den her: <https://larmlgbt.dk/material>).

2. Gruppeøvelse ud fra case:

Forestil jer, at Nor er barn/ung i institutionen.

Analysearbejde:

- Oplis ud fra filmen, de steder/tidspunkter, hvor Nor møder modstand mod sin identitet. Særligt de steder, hvor Nors krop eller kønsudtryk kommer i fokus.
- Snak internt i gruppen om, hvorfor Nor er sin egen værste fjende.
 - Hvad er på spil for Nor?
 - Hvorfor går Nor i det 'mest drengede tøj'?
 - Hvilket pronomen, mener I Nor ville bruge?
 - Hvad gjorde, at Nor turde være ærlig over for sig selv?

Konkret arbejde i institutionen:

- Hvilke tre tiltag, vil I gøre, for at øge muligheden for, at Nor oplever at kunne være sig selv i institutionen, fx gennem aktiviteter og indretning?

Inspiration:

- Indretning af legekrege, legeplads, legetøj, tegneborde.
- Hvilke børn Inviteres til omsorgslege, læsning, leg med dukker.
- Hvilke børn inviteres til at klatre, deltage i håndværkerlege, udklædningslege
- Hvilket sprog kan du bruge til at signalere, at alle børn/unge er ligeværdige?

Inspiration:

 - Det kan være kønsneutrale sætninger.
 - Det kan være, hvordan man italesætter egenskaber og muligheder uden at knytte dem til køn.
 - Det kan være, hvordan man anerkender børn for at bryde med kønsnormer i stedet for at forsøge at begrænse det.

Læs et eventyr i kønsneutrale sætninger.

- Hvad skal du være særlig opmærksom på ift. Nors identitetsudvikling?

Inspiration:

- I stedet for fokus på Nor, kan man sætte fokus på normer og strukturer omkring Nor, der udøver modstand.
Det er ikke Nor, der skal passe ind til normerne, da Nor således kan risikere at udvikle minoritetsstress. I stedet kan man opnå en generel positiv tilgang, som alle børn og unge kan gavne af, ved at bløde op for begrænsende normer for, hvordan piger og drenge skal opføre sig.
- Vurdér, hvad du skal være særlig opmærksom på i et forældre-/værge samarbejde.